

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 2

4 листопада 2022 року

*Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2022 рік*

Друкується згідно листа Міністерства освіти і науки України «Про проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів студентів і молодих учених на 2020 рік» (Лист МОН №22.1/10-83 від 19.01.2021) та рішенням Вченої ради факультету дошкільної педагогіки і психології (Протокол №2 від 30.09.2022).

Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (04 листопада 2022 року). Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. 206 с.

Організаційний комітет:

- Богущ А. М. – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і даних несе автор.

Кавиліна Г. К. Проблема психологічних ресурсів стресостійкості.....	171
Кримова Н. О., Маслієнко Т. О. Вплив кількості дітей у родині на дитячо-батьківські відносини та обумовлення особистісних особливостей дитини.....	178
Кримова Н. О., Матковська І. О. Особливості психологічних захисних механізмів у дітей.....	183
Левицька М. І. Міжособистісна довіра: теоретичний аспект.....	189
Біньбінь Шоу Формування міжетнічної толерантності.....	194
Яцишина А. М. Психологічний розвиток дітей молодшого шкільного віку.....	200

МІЖОСОБИСТІСНА ДОВІРА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Аспірантка М. І. Левицька

Феномен довіри «увійшов» у предметне поле багатьох соціогуманітарних наук фактично блискавично. У середині 1990-х років з'явилися перші великі публікації вітчизняних авторів, скоріше теоретичного та гіпотетичного характеру, а наприкінці того ж десятиліття вже оформилося наукове спрямування досліджень, причому в економічній науці та політології, соціології та психології практично одночасно. Пізніше феномен довіри стали активно вивчати у різних сферах соціального життя, а саме у міжособистісних відносинах.

Довіра людини до себе є важливою умовою психологічного здоров'я особистості, цілісності її Я-концепції, відкритості у взаєминах зі світом і з іншими людьми. Конфіденційність в міжособистісних відносинах забезпечує інтеграцію, згуртованість сім'ї, сприяє міцності ділових зв'язків, стійкості команд і об'єднань. Довіра до органів влади, ЗМІ, представників різних соціальних груп один одному забезпечує соціальну стабільність суспільства в цілому.

Унікальність феномену довіри та його вплив на існування багатьох сфер сучасного суспільства сприяло зацікавленості вчених у різних галузях науки щодо вивчення вказаного явища з метою усвідомлення закономірностей, принципів його виникнення, підтримання та зміцнення. Все це обумовило поступове накопичення різнопланових наукових робіт, об'єктом дослідження яких виступала довіра.

Дж. Роттер визначав довіру в людських взаєминах (міжособистісну довіру) як «узагальнені очікування людини щодо того, наскільки можна покласти на слова, обіцянки, висловлювання або письмові заяви іншої людини або групи» [11]. Він вважав, що оскільки мова йде про очікування людини щодо інтерацій, то показник довіри можна оцінити з точки зору соціуму. Він стверджував, що якщо визначати довіру незалежно від

довірливості, то високий рівень довіри найбажаніший, так як вона необхідна для виживання цивілізації. Суспільство може нормально функціонувати тільки тоді, коли люди мають принаймні середню ступінь довіри один до одного [11].

Деякі дослідники розглядають довіру як відношення, та визначають її як готовність до акту спілкування; готовність, засновану на минулому досвіді спілкування з даною людиною і детермінована соціальним статусом, роллю реципієнта по відношенню до комунікатора. Оскільки в будь-якому акті спілкування або взаємодії довіра присутня як умова цього спілкування, то її кількість або міра визначає якісну сторону спілкування або взаємодії. Чим вище рівень взаємної довіри, тим сильніше виражений зв'язок у відносинах між людьми (І. Антоненко; І. Переверзева; В. Сафонов; А. Сидоренков, І. Сидоренкова; В. Тилець та ін.).

На думку А. Алексєєвої, міжособистісна «довіра - це довіра конкретному індивіду (як особистості або як виконавцю соціальної ролі). Воно залежить від ситуативних чинників і досвіду надання довіри або в схожій ситуації, або певної особистості» [1].

На думку Н. Васильця довіра до інших людей, звичайно ж, залежить від самодовіри та довіри до світу [2]. Цей феномен довіри варто розглядати як світоглядну настанову індивіда щодо можливості довіряти навколишнім або надавати «кредит довіри» іншим людям. Звісно, довіра до іншого не є сталим психологічним явищем, під впливом різноманітних чинників вона може зазнавати змін як щодо ширини кола осіб, яким людина довіряє, так і щодо ступеня довіри до кожної з них. Особливості змісту, функцій, структури міжособистісної довіри детермінуються багатьма факторами. Важливість довіри до партнера у взаєминах зростає зі зменшенням соціальної дистанції з ним. Водночас людина виявляє більшу схильність довіряти тим особам, які за певними суб'єктивними параметрами здаються їй привабливими. І загалом спостерігається тенденція більше довіряти оточенню, ніж не довіряти, бо мета довіри – збереження цілісності спільноти.

Дослідження довіри на різних рівнях розглядається в роботі А. Сидоренкова і І. Сидоренков. Автори розробили і емпірично довели багаторівневу модель прояву довіри в малій групі, в якій висвітлили рівні довіри (міжособистісний, груповий, мікрогруповий, довіра між підгрупами, між групою та підгрупами) і її види (діяльнісно-долаюча, інформаційно-інфлюативна і конфіденційно-охоронна довіра) [7]. На думку авторів, довіра є багаторівневий феномен, і в залежності від рівня проявляються її різні змістовні характеристики. Рівень довіри - не статична величина, це динамічне утворення.

В. Сафонов виділяє функції довіри в рамках міжособистісного спілкування. До таких він відносить:

- функція зворотного зв'язку в процесі самопізнання особистості, яка проявляється в можливості людини в процесі спілкування через зворотний зв'язок визначити власні почуття і переживання.

- функція психологічного полегшення проявляється в тому, що людині стає «легше» після того, як в спілкуванні він розкриває свій внутрішній, духовний світ.

- функція поглиблення взаємовідносин проявляється в тому, що довіра в процесі спілкування веде до зближення людей, як у спільній діяльності, так і в особистих відносинах [6].

Ю. Веселов розглядає функції довіри на двох рівнях - міжособистісному і в суспільстві. На міжособистісному рівні довіру виконує наступні функції: а) активізує комунікацію і взаємодію; б) знижує ризик припинення взаємодії; в) мобілізує активність сторін у взаємодії. Довіра в суспільстві виконує функцію ініціації взаємодії [3].

І. Леоновою емпірично встановлено, що предикторами міжособистісної довіри виступає соціальний інтелект і маківеалізм особистості. Соціальний інтелект сприяє адекватному розумінню поведінки оточуючих людей і ефективній взаємодії з ними. А цинізм, відчуженість, емоційна холодність у відносинах з іншими людьми сприяє прояву підозрливості, агресивності і знижує міжособистісну довіру [5].

Дослідники Р. Левицькі, М. Стівенсон і Б. Банкер [10]

виділяють три види довіри: довіра, заснована на розрахунку яка виникає першою в процесі формування ділових стосунків; довіра, основана на досвіді спілкування та взаємодії з певною категорією людей, вивченні особливостей їхнього характеру, звичок, бажань та уподобань; довіра за тотожністю, яка є наслідком сприйняття один одного за схожістю, що дає нам впевненість в ідентифікації один одного [10]. Автори розробили методіку, яка оцінює показники трьох компонентів довіри та середній показник довіри у відносинах з людиною, якій довіряють найбільше, та у відносинах з людиною, яка довіри не виправдала. Вони виділяють три основні доданки довіри: довіра, заснована на розрахунку («Ця людина робить те, що вона обіцяла»; «Я чув від інших людей про її хорошу репутацію»), довіра, заснована на знанні («У мене достатній досвід спілкування з цією людиною»; «Мені здається, що я добре його знаю»), довіра, заснована на тотожності («У нас з ним спільні інтереси»; «У нас - спільні життєві цінності») [10]. Такий прийом дозволяє оцінювати поряд із відносинами довіри також та відносини недовіри особистості.

Альтернативою узагальненого підходу до довіри, представлено в описаних методиках, є «Специфічні шкали довіри», які розробили С. Джонсон-Джордж та У. Свеп. Шкали оцінюють довіру особи іншій людині за чотирма категоріями відносин: довіру іншій щодо матеріального майна, довіру у сфері виконання обіцянок, довіру таємниць та конфіденційної інформації, довіру, пов'язану з фізичною безпекою [9].

За аналогічним принципом побудовано «Рефлексивний опитувальник рівня довіри себе» Т. Скрипкіною. Ця методика оцінює ступінь довіри особистості собі у різних сферах життєдіяльності, зокрема, у професійній, інтелектуальній, побутової, сімейної тощо. [8]. У роботах Т. Скрипкіною використовується соціометричний прийом визначення рівня довіри особистості іншим людям.

Окрему групу утворюють методики, які оцінюють не тільки ступінь довіри в різних сферах життєдіяльності ти, але й підстави довіри особистості. Так, Дж. К. Ремпл. Групові та особистісні характеристики довіри/недовіри іншим людям і Дж. Ж.

Холмс створили методику, що оцінює виразність у відносинах особистості з близькими наступних трьох компонентів довіри: надійності («Я впевнений, що партнер не поводитиметься нечесно стосовно мене, навіть якщо знає, що його не зловлять на обмані»), передбачуваності («Мій партнер дуже послідовний») та віри («Я можу покласти на партнера, навіть якщо покажу йому свою слабкість») [12].

Отже, під довірою розуміють «загальний оптимізм щодо суспільства», тобто тенденцію довіряти різним групам людей, наприклад, вчителям, батькам, лікарям, однокласникам, колегам, друзям тощо. Довіра завжди формується в ситуації міжособистісної взаємодії. Міжособистісна довіра - найбільш «гнучкий» феномен, що залежить від ситуативних чинників та досвіду надання довіри або у подібній ситуації, або певному контрагенту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева А.Ю. Уверенность, социальное и межличностное доверие: критерии различения. *Социальная теория. Человек. Сообщество. Управление*. 2007. №4. С. 4–20.
2. Василець Н. М. Психологічна структура самодовіри. *Наука і духовність у системі сучасного управління: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19 квітня 2012 р.)*. Львів: «СПОЛОМ», 2012. С. 68.
3. Веселов Ю.В. Социологическая теория доверия. *Экономика и социология доверия* / Под ред. Ю.В. Веселова. СПб.: Социол. Об-во им. М.М. Ковалевского, 2004. С. 16–32.
4. Купрейченко А.Б. Психология доверия и недоверия. 2008. 564 с.
5. Леонова И.Ю., Леонов И.Н. Психометрическая проверка структуры методики «Шкала межличностного доверия» Дж. Ротгера в адаптации С.Г.Достовалова и ее модификация. *Вестник Удмуртского Университета. Серия Философия. Психология. Педагогика*. 2016. Т. 26, Вып. 2. С. 93–111.
6. Сафонов В.С. О психологии доверительного общения. *Проблема общения в психологии* / Отв. ред. Б.Ф. Ломов. 1981. С. 264–272.

7. Сидоренков А. В., Сидоренкова И. И. Доверие в малых группах. *Вопросы психологии*. 2011. № 1. С. 94–106.

8. Скрипкина Т.П. Психология доверия: Учебное пособие. 2001. 264с.

9. Johnson-George C., Swap W.C. Measurement of specific interpersonal trust: Construction and validation of a scale to assess trust in a specific other. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1982. V. 43 P. 1306–1317.

10. Lewicky R.J., Stevenson M., Bunker B.B. The three components of interpersonal trust: instrument development and differences across relationships. *The Ohio State University: WPS*. Feb. 1997.

11. Rotter J.B. Interpersonal trust, trustworthiness, and gullibility. *American Psychologist*. Vol. 35. 1980.

12. Rempel J.K., Holmes J.G., Zanna M.P. Trust in close relationships. *Journal of personality and social psychology*. 1985. V. 49. Is. 1. P. 95–112.

ФОРМУВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Аспірант Шоу Біньбінь

Одним із дієвих засобів протистояння загрозі виникнення конфліктів є формування якості толерантності у громадян країни. Гостроту міжетнічних конфліктів надають відсутність толерантності, невміння і небажання виявляти терпимість до чужої думки, упередженість стосовно людей, національностей, неповага до чужої етнічної ідентичності, неприйняття ідеї культурного плюралізму тощо. Толерантність набуває особливої гостроти за доби глобалізації, коли сам процес глобалізації породжує як взаємні зв'язки народів, а й протиріччя з-поміж них, пов'язані з природними протилежними інтересами народів. В цих умовах саме толерантність вказує шлях вирішення проблем, що виникають.

Очевидно, основна роль у формуванні та закріпленні то-